SZOCIOLÓGIA TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE

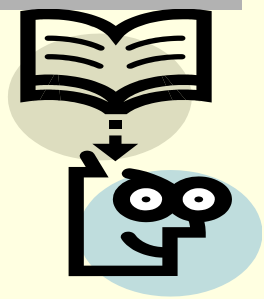

- a 19. sz.-ban, mint önálló tudomány – fiatal

Keletkezésének okai:

- az ipari társadalom súlyos következményei (munkakörülmények, nyomor, bűnözés)
- igény a társadalom újszerű értelmezésére

Fiatal tudomány…

20. század:

- **gyökerek Európában,**
- **eredmények az Egyesült Államokban**

A 20. század elején az Egyesült Államokban a társadalmi evolúcióval foglalkozó makroszociológia, más területeken pedig a mikroszociológia is jelentős fejlődést ért el.

Fő irányzatok:

- **Talcott Parsons – funkcionalizmus**
- **Lévi-Strauss – strukturalizmus**

TUDOMÁNYRENDSZERTANI HELYE

Társadalomtudományok

- a társadalom környezete

- a társadalom működése

- az ember részvétele

- szervezetek – csoportok – egyének

- kölcsönhatások

- ellentmondások, konfliktusok

→ filozófia

→ közgazdaságtan

→ politológia

→ pszichológia (szociál-)

→ demográfia

→ szociológia (politikai szociológia, szakszociológiák…)

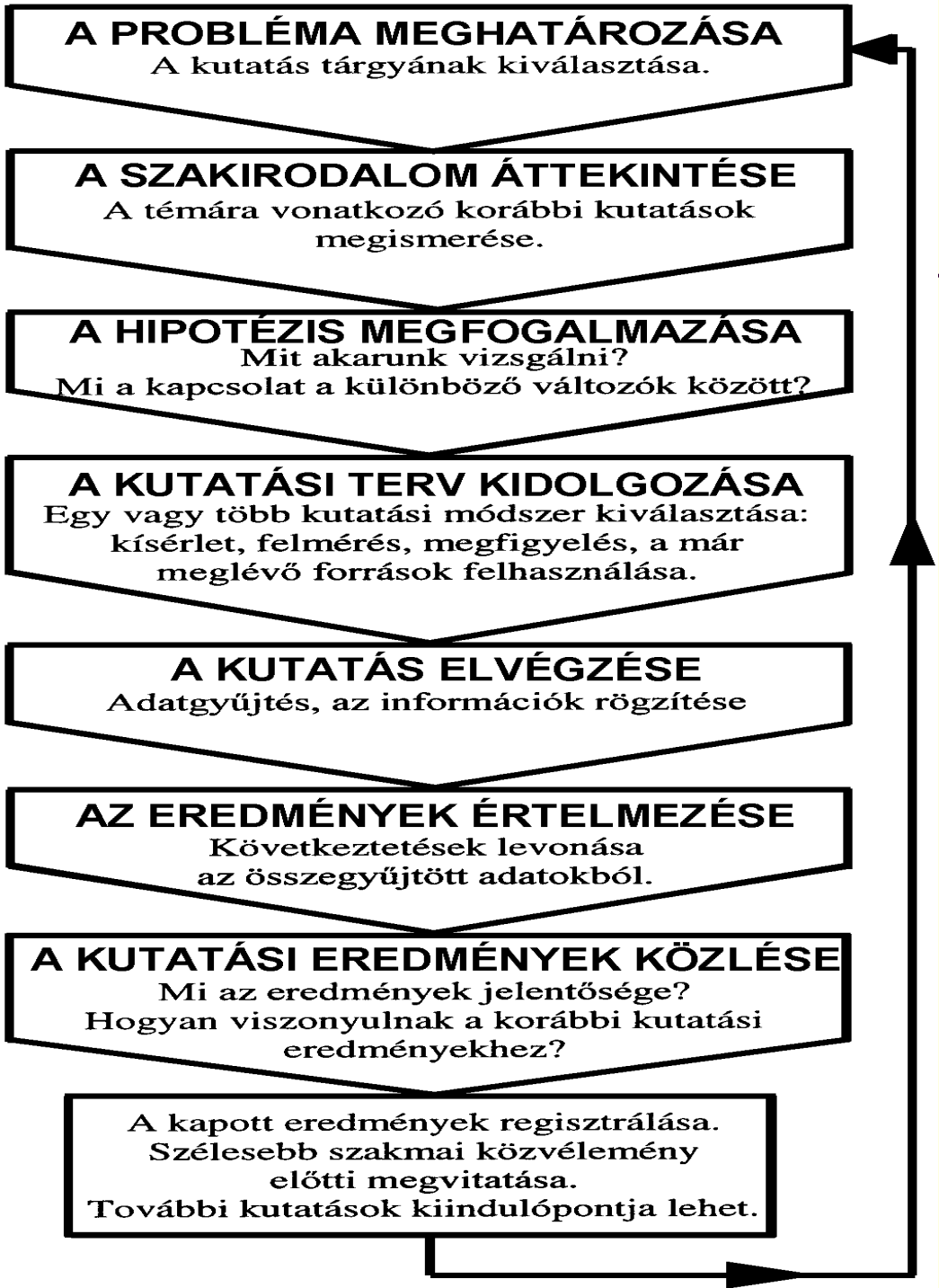

SZOCIOLÓGIA MÓDSZERTANA

Kutatási fázisok

Szociológiai szemléletek/nézőpontok

Új szociológiai irányzatok:

- funkcionalizmus

- társadalmi konfliktusok elmélete

- társadalmi akció elmélete

- modern és postmodern elméletek.

Szociológia gondolkodók nagyjai:

- Auguste Comte

- Emilé Durkheim

- Karl Marx

- Max Weber

Előfutár:

Saint Simon (1760-1825)
volt az első, aki törvényszerűségeket keresett a társadalomban.
Megszokás ereje vagy az újításra való hajlam

Társadalomtípusok:
- teológiai társadalom
- katonai társadalom
- ipari társadalom

Az emberek kormányzását felváltja a dolgok adminisztrációja.

I. FUNKCIONALIZMUS

Auguste Comte – fr. (1798- 1857) pozitivista

A tényezők, a tapasztalat a tudományos állásfoglalás alapja.

A "szociológia" névadója: «társadalmi fizika»

A szociológia mint pozitív tudomány fejlődésének fázisai:

-teológiai fázis (Istentől függő történések)
-metafizikai fázis (elvont gondolkodás)
-pozitív fázis (tudományos szemlélődés módszerei)

A francia forradalom okozta társadalmi változások magyarázata és elemzésigénye...

Alexis Tocqueville (1805–1895) amer. történész-politológus, szociológus

- Demokrácia állt érdeklődése középpontjában.
- A demokrácia Amerikában c. műve (1983) (Az amerikai és francia forradalom hatása)
- Az egyenlőség megvalósítása a szabadság elnyomásával járhat

Emilé Durkheim – fr. (1858-1917) funcionalista

Biologiai elmélet, organicisztika (az egész és részei)

A társadalom egy egységes egész, alrendszerei: kultúra, család, vallás, politika, oktatás...

A szociológia feladata a társadalmi alrendszerek funkcióinak felfedezése és elemzése

(pl. család és a szocializáció, a gazdaság/termelés a szükségletek kielégítélse – amelyek egymásra is hatnak: pl. a családban nevelednek a termelők/munkások, de ugyanakkor a családban fogyasztunk)

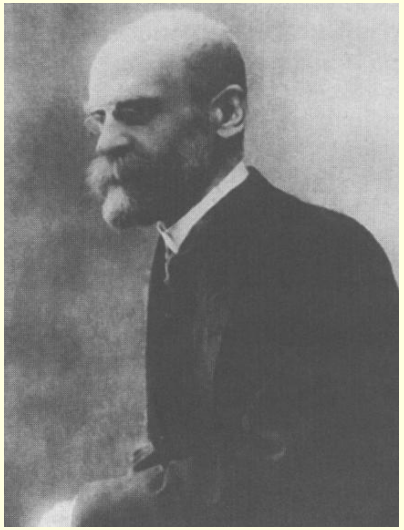

Mi szükséges a társadalom funkcionálásához és mi okozza a válságot, lemaradást?

Célja:
elkerülni, hogy a gyors társadalmi változások, és konfliktusok közepette a liberális demokrácia össze ne omoljon

A társadalmi integráció feltételei:

közös hiedelmek, érzések, „kollektív tudat” és az összekötő szolidaritás

Kollektív pszichológiai elmélet:

A társadalom szerkezete a tagok és csoportok viselkedésének normatív és íratlan szabályainak összessége – az egyének kapcsolatrendszere és a társadalmi normák értékrendet alakítanak ki (kultúra, munka, szokások, erkölcs, kommunikáció – megszokott/tipikus magatartás, de a kriminalizmus, öngyilkosság, anómiák – atipikus magatartás...)

Az egyének felett van a társadalmi és morális szolidaritás (közösséghatás):

- mechanikus szolidaritás (hasonlóság, remények)

- organikus szolidaritás (közös érdekek, cselekvések)

Funkcionalizmus ma

XX. században - a társadalmi tényezők eredője:

(1) társadalmi kohézió, összetartás

(2) társadalmi konfliktusok

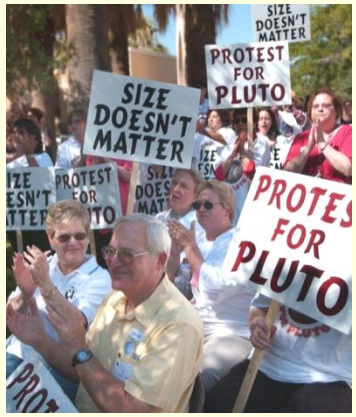

A társadalom egy összetett rendszer, amelynek elemei egymásrahatnak:

az együttműködés eredője lehet stabilitás, szolidaritás,

de krízis is, ha a részek kizárják egymást.

Talcott Parsons (1902-1979)

amerikai szociológus, funkcionalista

Szakszociológiák fejlesztője (család-, orvosi-, politikai-, vallásszociológia)

Funcionalizmus + akcióelmélet = (egyénből kiindulva) a társadalmi viszonyok az egyéni cselekvők együtthatása

A cselekvés egymást regulázó 4 alrendszere: szervezet, egyén, társadalom, kultúra.

Kultúra = társadalom közös értékrendje által determinált tényező, amely az egyén motívumait és akcióit befolyásolja; az egyéneknek társadalmi szerepük van.

A társadalom feladatai és a funkciók

Alrendszer	Funkciók
1. Politika	A társadalom *céljainak meghatározása*
2. Gazdaság	Az eszközök hozzárendelése a célokhoz, vagyis s *célok megvalósítása*
3. Kultúra	A társadalom tagjainak és tevékenységük *integrálás*a
4. Személyiség	A társadalmi fennmaradáshoz szükséges értékek és normák átadása nemzedékről nemzedékre (*szocializáció*)

Az amerikai funkcionalisták a társadalmi húzóerőket figyelik, a krízises elemeket elhanyagolják.

Újabban a kreativitás és akció fontossága kerül előtérbe

- **Robert K. Merton - amerikai (New York)**
  Társadalmi funkciók és diszfunkciók – latens ténykedések
  Középméretű elméletek a szociológiában, a probléma empirikus feldolgozhatósága (1957).
- **Pl. a relatív szegénység elmélete**
  - a társalmi státus szubjektív véleményen alapul
  „Tudományszociológia” *(1973)*

II. KRÍZIS vagy konfliktus ELMÉLETEK

Karl Marx - ném. (1818-1883)

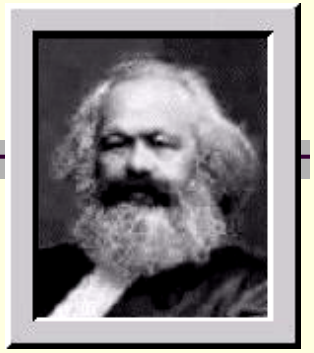

Követői: F. Engels, Lenjin, Mao ce Tung, J. Broz Tito, E. Kardelj, Chegevara...

- rendszerelemzés: a kapitalista társadalom és a bérmunka bírálói

- Társadalom materialista felfogása (gazdaság/materializmus elsődlegessége a szellem/eszme felett),

- a történelem az osztályharc története (tulajdonbírtoklás)

- forradalomelmélet – erőszakos rendszerváltás (két szakaszban (szocializmus, kommunizmus)

- kollektív érdekek mindig az egyén felett állnak.

Ralf Darendorf – ném. (1929-)

- A társadalmi fejlődés meghatározója az érdek konfliktusok és az egyéni- és csoportösszetűzések
- *„Egy politikai rendszert hat hónap alatt le lehet váltani, egy gazdasági rendszert hat év alatt át lehet alakítani, a társadalmihoz hatvan év kell.”*

III. INTERAKCIÓS ELMÉLETEK
– társadalmi cselekvés, vagy akcióelmélet (szimbolikus interakció) - pszichológiai iskolák

Max Weber – német (1864-1920)

A társadalmi csoportok együtthatása alkotja a társadalom szerkezetet – egyéni és csoport érdekek kapcsolata

Az egyének különböző motívumai csoportosulásokat alkotnak – réteghovatartozás kritériumai (gazdagság, tekintély, hatalom).

A társadalom formálói: kulturális ideálok és értékek.

A társadalmi fejlődés függ:

- **technológia/tehnokráciától és az**
- **állam-politikai elitek/bürokráciától**

Nyomoz az ideális társadalmi típus után (racionális, hatékony)

A társadalmi cselekvésnek négy típusa van:

- **tradicionális (hagyományokat követő)**
- **érzelmileg motivált**
- **értékracionális (igazságosság)**
- **célracionális (meghatározott célt elérni)**

A modern társadalmakban a célracionális viselkedés válik uralkodóvá (bürokratizálódás)

Bürokrácia: a szervezetek az ügyeket pontosan meghatározott szabályok szerint intézik.

Bürokraták közötti pontos munkamegosztás

Szakismeret szerinti gondos kiválasztás

Előléptetés elvek szerint

Weber társadalomszerkezet elmélete:

Dimenziók:

- gazdaság (ez a marxi osztály)
- hatalom
- életmód
- megbecsültség

Hatalom – fizikai kényszer fenyegetésén alapul
Uralom – a társadalom tagjainak meggyőződése, hogy a kormányzat jogos (legitim)

A klasszikusok kortársai:

Herbert Spencer (1820–1903)

Darwini társadalomelmélet. Az állami beavatkozás nélküli tőkés fejlődés híve volt.

Vilfredo Pareto (1848–1923)

A hatalmi elméletek egyik első képviselője: a hatalmi elitek körforgása. A racionális megfontolások mellett az emberi cselekedeteket irracionális ideológiák is vezetik.

Georg Simmel (1858-1919) A szociológia a társadalomtudományok geometriája. A formális szociológia előfutára. Az emberek közötti kapcsolatok közös formái: konfliktus, alá és fölérendeltség, intimitás, távolságtartás.

Amerikai szociológia

George Herbert Mead, Herbert Blumer és később a Chicago-i iskola

- Erving Goffman és mások –
- pragmatizmusra épülő szociálpszichológiája megteremtette a szimbolikus interakcionizmus irányzatot.

George Herbert Mead (Mid) amer. (1863-1931)

A társadalmi cselekvés elmélete

- szimbolikus interakció

- nyelv mint a kommunikáció eszköze

(a szavak az egyes tárgyak szimbólumai)

Kétféle én van (I and me) vagyis a reaktív én és felépített én.

- A felépített én (me) a szocializációsorán alakult ki, viselkedést előreláthatóvá, konformmá teszi
- Reaktív én (I) figyelembe veszi a felépített ént. De nem biztos, hogy a szerint cselekszik a viselkedés egyedi és innovatív is lehet.

A két világháború közötti szociológusok

Polányi Károly (1886-1964)

Galilei Kör;

Szellemi Tudományok Szabad Iskolája

- A gazdaság a társadalomba beágyazottan működik, a gazdaság a társadalmi környezettől függ.
- Egy társadalom nemcsak a piaci csere mechanizmusával képes gazdálkodni.

Florian Znaniecki (1882-1952)

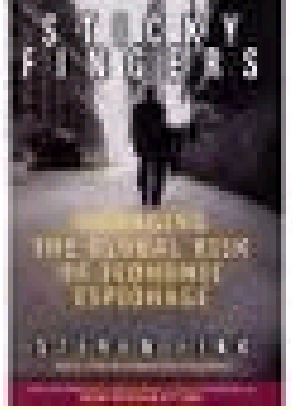

Neopozitivizmus:

- Chicagóban egyetemi tanár
- A lengyel paraszt Európában és Amerikában.
- *Módszer életrajzírás*. Abból indultak ki, hogy az embereknek négy kívánságuk van:
  - Az elismertség vágya
  - az új tapasztaltok iránti vágy
  - A körülmények alakítására való képesség vágya
  - a biztonság vágya
- Szociológia és a szocálpszichológia határmezsgyéje.

Irányzatok a 2. világháború után
Fő tendenciák:

1) **Szakmává vált a szociológia**
2) Szakszociológiai ágazatokra vált szét

Robert E. Park (1864-1944) és

Ernest W. Burgess (1886-1966)

- Chicagói városökológiai iskola alapítói
- Városkerületi empirikus adatok elemzése

Lloyd Warner (1898-1970) kisvárosok kulturális antropológiai vizsgálata.

Fő szociológiai iskolák ma:

- Funkcionalizmus
- Marxizmus
- Weberiánus, neoweberiánus irányzatok

Anthony Giddens, angol (1938-)

Társadalmi reflexivitás elmélete
(pl. a bizonytalan helyzetben megvan még a remény és a bizalom, a házasság intézményében, az egészségvédelemben...)

- kutatásterülete a moder társadalom, interakció, nemi különbségek/státusok

- Tudni kell kontrolálni a jövőt – a demokrácia, kommunikáció és tolerancia építésével

A weberi nagy elméletek folytatójaként lépett fel: a piac alapvetően hatalmi struktúra

Strukturálódás: a folyamat, amelyen keresztül a gazdasági osztályok társadalmi osztályokká válnak, s az életmód az értékek a politikai nézetek terén eltérnek egymástól.

A társadalmi mobilitás: a mobilitási esélyek lezárulása – az egyikből másikba kerülés alacsony volta

IV. MODERN ELMÉLETEK

Michel Foucault - fr. (1926-1984)

- a hatalom jelentősége; egyénbefolyásolás (iskola, börtön, korház...)

-a társadalmi diskurzus hatása az emberi felfogásokra (*pl. gyengeelméjű a középkorban és ma)*

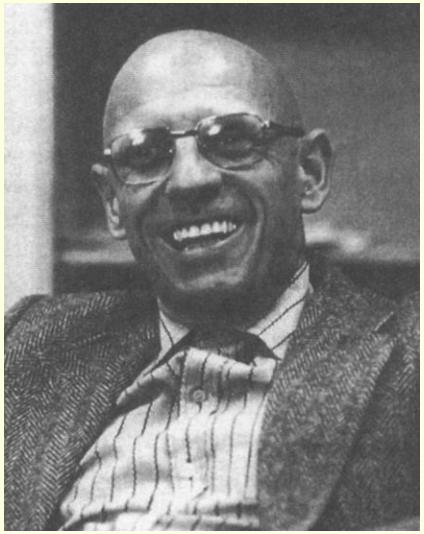

Frankfurti Iskola 1920-as évektől (Frankfurt)

Max Horkheimer (1895-1973)
Theodor W. Adorno (1903-1969)
Jürgen Habermas (1929-)

Induláskor két forrás: marxizmus és pszichoanalízis
Empirikus szociológia ellenesség

Jürgen Habermas – ném. (1928-)

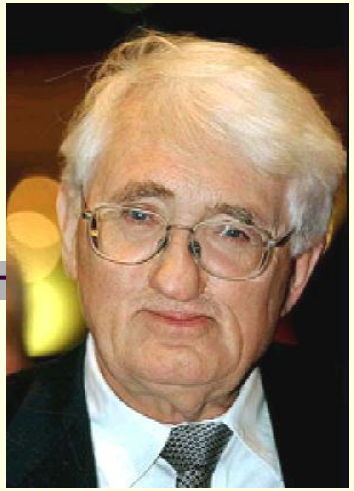

A kommunikatív cselekvés elmélete:
a társadalom léte
két tevékenységi formától függ
- instrumentális tevékenység (munka)
- kommunikatív tevékenység (társadalmi interakciók)
- a kapitalizmus a gazdagság és a krízis forrása
- médiamanipuláció - tömegtudat
- a hatalmat a nyilvánosság, lokális szférák nyílt dialógusával szükséges ellenőrizni

Pierre Bourdieu (1930-2002) - francia

Oktatásszociológia: az oktatási rendszer a társadalmi egyenlőtlenségeket fenntartó és igazoló szerepet játszik.
Fontos a kultúra egésze.

Háromféle tőke van birtokunkban:
Vagyon tőke
Kulturális tőke
Szociális és kapcsolati tőke

A kulturális kapcsolati tőke növekvő szerepe mit a családban, baráti körben lehet elsajátítani.

Urlich Beck - német

- Globalizáció - rizikó társadalom – ~~bizonytalanság az emberi kapcsolatokban~~
- „subpolitika” – alternatív cselekvések, mozgalmak

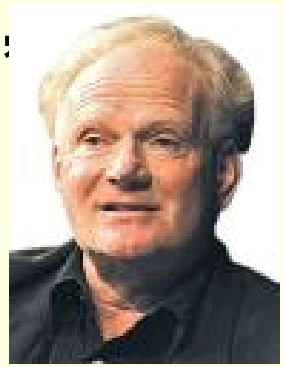

Manuel Castells - katalán

- globális kommunikáció,
- automata gépek hatalma = vasketrecben az ember
- Szükséges a nemzetközi kapitalizmus kontrollja
- Jó példa a Finn emberarcú társadalom

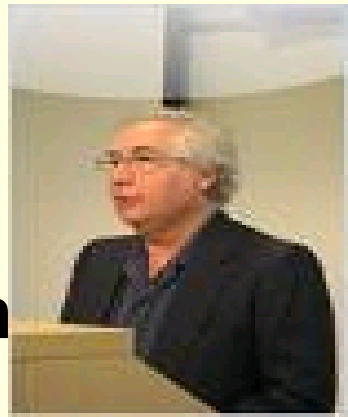

V. POSTMODERNISTÁK

Stuart Hall (Hol)

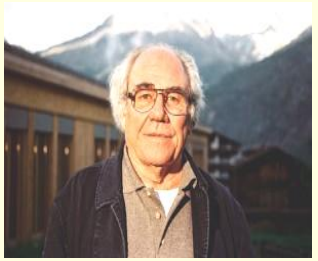

Jean Baudrillard (Bodrijar)

A történelem értelmét vesztette, mert a társadalom: mobil, pluralista, decentralizált, kiszámíthatatlan, sokféle, kommunikáció határtalansága (médiamanipuláció)

A társadalom transzformálódása túl komplex – ehhez modernebb szociológiai elméletek kellenek

Igazságos/igazságtalan társadalomban élünk

Marx, Pareto, Weber: a konfliktus a társadalom lénye.
Durkeheim, Parsons: funcionalisták, pozitivisták a társadalom lényege, hogy együttműködés van, a konfliktus a normális működés zavara.

A társadalmi változások iránya

Francis Fukuyma (1994) az emberiség egyenes vonalú fejlődésében elérkezett a végpontjához „a történelem vége”

Posztmodern koncepció:
egyáltalán nem állapíthatók meg tendenciák, fel kell hagyni a nagy elméletre vonatkozó aspirációkkal

Köszönöm a figyelmet!